

Recenzió Paulinyi Tamás BÓLÉBÁL c. regényéhez

Ha már recenzió, hadd kezdjem „szakszerűen”. ☺ Paulinyi Tamás „Bólébál” című regényének alműfaji besorolása, hogy ti. „önéletrajzi” lenne, látszólag tálcán kínálja magát; ám az író sokkal ravaszabb volt, és megkeverte a lapokat. Mert amellet, hogy „önéletrajzi”, voltaképpen „fejlődésregény” is – ez az alműfaj a XVIII. században vált igazán népszerűvé (gondoljunk Goethe „Wilhelm Meister”-ére). Viszont Tamás ezzel a „csavarral” nem érte be, és nem egy szimpla „felemelkedő” ívre építette a kompozíciót (ti. hogy a „tudatlan” kifizetésből miként lesz az élet rejtjelmeit meg- ill. kiismerő „meglett” ember – ez ugyanis minden fejlődésregény alapsémája), hanem felvillantott egy szinte édenkerti tisztaságú állapotot (téglaszínú slagos jelenet), amit szinte azonnal „lerontott” az alkoholizmus irányába tendáló anyuka virtigli „double bind”-os, ételkínáló jelenetével, gondosan hangsúlyozva, hogy inerciális pályán tartózkodunk – egészen a végső metafizikai szemléletváltásig. Tehát Fenn → aztán Lenn → aztán Lejjebb → aztán Még Lejjebb, s amikor már azt gondolnánk: nincs mélyebb nyomorúság az életben, az író mindig megnyit egy újabb és újabb „bugyrot”, hiszen – ahogyan Hamvas Béla írja – „A pokolnak nincs fenéke. Aki belebukik, abban a zuhanás örök”.

Ha igazán precíz műfaji–alműfaji meghatározásra törekednék, leginkább azt mondanám, hogy a „Bólébál” „életrajzi elemekre épített beavatási regény” – amit persze lehet rosszul megírni, jól megírni és akár kiválóan is. Paulinyi Tamás műve ez utóbbi kategóriába tartozik: nyelvezetének laza közvetlensége és finoman önironikus (ha kell, persze akár szarkasztikus) stílusa egyszerűen magával ragadja az Olvasót, aki egyébként sem győz álmélni, hogy ezt a – még jóindulattal is: purgatóriumi – „sorstörődést”, hogyan képes valaki egy ilyen Voltaire „Candide”-ját idéző jámborsággal elegy „elővételezett” bölcsességgel elviselni. Ez a kettősség – mármint a narráció baráti közvetlensége és a kegyetlenül embert próbáló életesemények közötti tenzió – mindvégig izgalmas lüktetést és egészen sajátos alapmintázatot kölcsönöz a regénykompozíciónak.

S ha már művészi feszültségkeltésről beszélünk: egy ilyen önéletrajzi jellegű regény esetében – főként, ha magát a címet is figyelembe vesszük – az írói emlékezet erőterében megsűrűsödő köd-alakok vattapuha neszezésére számítanánk, levendulaszínű nosztalgiába pólyált édesbús feelingekkel elkeverve; ehelyett kíméletlenül éles villanóképek hasítanak belénk, és ripityára tört sorsok szilánkjai meredeznek ránk a könyv lapjairól, hogy újra meg újra megsebezzenek. S merthogy az Olvasó nem marslakó, fájdalmas bizonyossággal rá is ismer mindenre: érti a csontok mélyébe vackolt szenvedést, a vérző ajkú szégyent, az aknamély magányt – respektíve magát az ember-mivoltunkból adódó eredendő „lét-keserűséget”, melyet bevett szokásunk szerint a remény innen-onnan összeguberált „csakazértis szemcséivel” igyekszünk felcukrozni.

De – mint minden irodalmi mű esetében – itt is az „Utóhatás” a leglényegibb, mely akkor lép működésbe, amikor a „Bólébál”-t polcunkon elhelyezzük. A kellőképpen érzékeny Olvasó

akkor hirtelen valóban úgy érzi, hogy egy „Élet-film” mindent-felölelő panoráma-élményében honol, melyet csak egy „tamasz-szerű” fél-tudatosság könyörtelen linómetszője szabdalt fájdalmasan banális és értelmezhetetlenül groteszk élmény-szeletkékre; és abban a pillanatban megindul a dolgok titokzatos, benső „lélekvándorlása” is: maszkok hullanak-cserélődnek, kulisszák tűnnek el, hogy újraformálódjanak. Ott történhet meg, öblében ennek a tompán morajló, szédületes és borzongató Időnek, hogy a megilletődött Olvasó szavakba foglalhatja, és ki is mondhatja a felismerést: „Hiszen ez a könyv végig rólam szól. Ez itt az én világom foglalata.”

Javaslom hát, ne keressünk fölösleges díszítő jelzőket a „Bólébál”-hoz, már csak azért sem, mert egy efféle felcicomázási kísérlet méltatlan lenne ama fentebb említett, kivételes Pillanathoz; miként Zsazsához, Csicsihez, Incsucsunna Indián Nagymamához, Ripihez és – nem utolsósorban – Miklóshoz, a Halhoz is. Szorítkozzunk pusztán arra, ami tényszerű: ilyen mélységes benső (Ön)Megtapasztalással és egész életre kiható olvasmányélménnyel csakis a legjobb könyvek ajándékoznak meg bennünket.

Orosz László Wladimir

költő, filozófus